

УДК 343.226(091)

Л.А. НАКОНЕЧНА, Львівський державний університет внутрішніх справ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ В ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Ключові слова: побої, насильство, удари, катування, жорстокість, історія

Для встановлення сутності поняття насильства та його різноманітних аспектів, необхідно дослідити історико-правові аспекти відповідальності за насильницькі злочини, що є важливою умовою з'ясування рівня розвитку сучасного законодавства у цій частині і його можливих подальших удосконалень.

Питанню відповідальності за насильницькі злочини в історії вітчизняного кримінального законодавства не приділялася значна увага серед науковців. Разом із тим, ця проблема фрагментарно розглядалася у працях С.Н. Мальцевої [1, с.14–41], А.М. Підгайного [2, с.12–28], Р.Е. Токарчука [3, с.18–30], Р.Д. Шарапова [4, с.18–30]. Розробки цих авторів безперечно мають важливе наукове значення, проте у них оминаються увагою питання, що стосуються змісту поняття насильства та не з'ясовується генезис системи усіх насильницьких злочинів.

Аналізуючи еволюцію насильницьких злочинів, необхідно вказати, що вагомий вплив на чинне кримінально-правове законодавство мали акти, які є пам'ятками вітчизняного права. Це, зокрема, Руська Правда, Новгородська та Псковська судні грамоти, Судебники 1497 р. і 1550 р., Статут Великого князівства Литовського 1529 р., Соборне Уложення 1649 р., Укази Петра I, Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р., Уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 р., Кримінальне Уложення 1903 р., Кримінальні кодекси радянського періоду, в яких

містяться правові положення про ці посягання та встановлюється диференціація відповідальності за них. Видається, що дослідження поняття насильства за цими законодавчими актами слід здійснити у їхній хронологічній послідовності, адже таким чином можна найкраще простежити за його динамікою розвитку.

Так, у найдавнішій пам'ятці вітчизняного права – Руській Правді, термін «насильство» не фігурував, однак встановлювалася заборона вчиняти такі дії як побої, калічення та мучення особи, що виступали його проявами. Слід звернути увагу на ст.10 Короткої редакції: «Аже ли ринеть мужь мужа либо от себе либо к себе, то 3 гривне...». Як бачимо, у статті прямо не вказано на досліджуване поняття, проте автори коментаря до цієї пам'ятки руського права зазначають, що мова йде про фізичне насильство. Свою позицію вони обґрунтовують тим, що, якщо б у цьому випадку мала місце образа, яка за тих часів розцінювалася як «удар по лицу и удар жердью» [5, с.54], то міра покарання повинна була бути вищою – 12 грн. Цікаво, що у законодавстві прослідковується суворіша міра покарання за образу, тобто за легкі тілесні ушкодження, ніж за, наприклад, ушкодження середньої тяжкості. Разом з тим, відповідальність за калічення руки прирівнювалася до покарання за вбивство – штраф 40 грн. (ст.5 Короткої редакції).

У законодавстві цього періоду прослідковуються певні суперечності. Зокрема, на відміну від статей 3 та 10 Короткої редакції Руської Правди, а також ст.25 Просторової редакції, у яких удар рогом, чашою, жердиною розцінювалися як образа, у ст.31 Просторової редакції удар жердиною розглядається вже як нанесення побоїв. Разом із тим, аналіз цих статей дає підстави стверджувати, що для закону не має значення ступінь небезпеки завданої шкоди потерпілому зазначеним знарядям, а образа, яка спричинена ударом.

Цікавим видається й те, що Руська правда не встановлювала смертної кари за насильни-

цькі злочини, тобто держава не брала на себе сміливості позбавляти життя людину, проте за вбивство особи допускалась помста винному її близькими родичами. Якщо ж з певних причин її не здійснювали, то лише тоді призначалось судом покарання у виді штрафу (статті 1, 2, 3 Короткої редакції). Аналогічна ситуація була й у разі нанесення побоїв та спричинення образи.

Вже у першому законодавчому акті епохи Середньовіччя насильницьке проникнення у житло виступало підставою для виключення кримінальної відповідальності за вбивство злодія чи нанесення йому тілесних ушкоджень потерпілим (ст.38 Короткої та ст.40 Просторової редакції). Останньому призначалося покарання за позбавлення життя винного, після того, як його вдалося зв'язати. Окрім того, Руська Правда виділяє також погрозу насильством та замах на нього: «Оже ли кто вынезь мечь, а не тнеть, то тьи гривну положить» (ст.9 Короткої редакції).

В Уставі князя Ярослава, який прийнятий приблизно в той час, що і Руська Правда, вказується узагальнена форма насильницьких дій – «насилити», що виступає одним із способів вчинення викрадення (ст.2 Короткої редакції). Також зустрічається термін «силою дадуть» [5, с.170], тобто мова йде, як і у попередньому документі, про заборону застосування фізичного насильства. Крім того, встановлюється відповідальність за нанесення побоїв батьку чи матері (ст.32 Короткої редакції).

Слід підкреслити, що у Новгородській та Псковській судних грамотах, на відміну від вищезазначених актів, регламентується відповідальність за такі види насильницьких злочинів як побої щодо працівника судового органу (ст.58) та позивача (ст.111). Також містяться санкції за насильницьке відкрите заволодіння майном – «грабіж» та за напад, з метою заволодіння чужим майном – «наход» (ст.1). Доцільно вказати, що судні грамоти не містять норм про такі насильницькі дії як калічення та мучення, які зазначаються у Руській Правді. Це, мабуть, пояснюється тим, що

норми Руської Правди не втратили ще чинності, а законодавець намагався акцентувати увагу на тих питаннях, які не вирішувались у найдавнішій пам'ятці руського права.

Псковська судна грамота вперше встановила такий вид покарання як смертна кара, який призначався за державну зраду, конокрадство та крадіжку, вчинену рецидивістом (статті 7, 8). Відразу ж виникає питання, чому ж така висока міра покарання не передбачалася за насильницькі злочини, які характеризуються, як видається, більшою суспільною небезпекою? Мабуть, таку диференціацію відповідальності можна пояснити тим, що ставлення до тих чи інших злочинів з плином часу змінювалося, і ті посягання, що визнавалися особливо небезпечними в один час, в іншу епоху такими не були.

У Статуті Великого князівства Литовського 1529 р. термін «насильство» також не фігурував, проте вказувався термін «квалт» (Розділ VII статті 1, 4, 5, 17-20, 26, 27), який позначав досліджуване поняття [6, с.236]. Разом з тим, як зазначає автор словника-коментаря до цього кодексу феодального права, під квалтом розуміли також «наезд», тобто напад з метою грабежу, захвату землі і християн. Варто підкреслити, та штраф, який повинен був сплачуватись за напад також охоплюється поняттям квалту: «...наехавши, брал, также маеть квалт платити» [6, с.89].

Статут також містить норми, які встановлюють відповідальність за погрозу насильством (Розділ VI ст.19, Розділ VII ст.7) та замах на нього (Розділ VI ст.18). Крім того, насильницьке проникнення у житло вже виступає підставою для «безмежної» необхідної оборони (Розділ VII ст.4), тобто для виключення кримінальної відповідальності за вбивство злодія вже не має значення чи був він перед тим зв'язаним, чи ні. У цьому документі регламентується відповідальність за такі насильницькі дії як «рани» (Розділ VI ст.20; Розділ VII статті 1, 2, 4, 9, 10, 19, 21, 22, 24, 25; Розділ XV ст.5; Розділ XII ст.21), «удари» (Розділ IV ст.13; Розділ VI статті 18, 19; Розділ XV

статті 1, 5) та «побої» (Розділ IV ст.14; Розділ VII ст.27).

На відміну від Псковської судної грамоти, де найвища міра покарання – смертна кара – призначалася за державну зраду, конокрадіство та крадіжку, вчинену рецидивістом, Статут Великого князівства Литовського, окрім вказаних, містить норми, які призначають таке суворе покарання вже і за деякі насильницькі злочини: напад одного воїна на іншого і завдання ран чи побоїв (Розділ II ст.14), спричинення ран в суді (Розділ VI ст.18), згвалтування (Розділ VII ст.6), вбивство батька або метері (Розділ VII ст.14), а також вбивство сестри чи брата (Розділ VII ст.15).

У нормах Судебника 1550 р. насильницькі дії позначались узагальненим терміном «образливі справи» [7, с.137], що стосувався виключно іноземців. Необхідно підкреслити, що у цьому законодавчому акті насильство вперше виступає розмежувальною ознакою таких складів злочинів як грабіж (відкрите заволодіння чужим майном) та розбій (заволодіння чужим майном із застосуванням насильства, ст.25).

Та першим законодавчим актом, у якому міститься термін «насильство» є Соборне Уложення 1649 р. (Глава VII статті 6, 22, 30, 32; Глава X статті 124, 150, 198, 207, 208, 210, 211, 213, 215, 216, 218, 220-223, 238, 242; Глава XVI ст.45; Глава XXII ст.5) і проявляється воно у побоях [8, с.88, 89, 260, 264, 283, 337, 434], каліченні (Глава I ст.5; Глава III ст.5; Глава VII статті 17, 18; Глава X статті 94, 134, 136, 142, 199, 201; Глава XI ст.88; Глава XII ст.11) та образі, під якою розумілося нанесення удару (Розділ I ст.5). Доцільно підкреслити, що цей документ, окрім вказаної, виділяє також словесну образу (Розділ I ст.7, Розділ III ст.1) і встановлює диференціацію відповідальності за неї. Так, за першу призначається покарання у виді тілесних ушкоджень (в окремих випадках і смертна кара) [8, с.85], а за другу – тюремне ув'язнення [8, с.90]. Окрім того, в Уложенні, на відміну від попереднього законодавчого акту, де насильство

виступає розмежувальною ознакою грабежу та розбою, такий поділ цих складів злочину не проводився.

У наступному ж нормативно-правовому акті – Артикулі Воєнному 1715 р., згадується тільки про фізичне насильство. Так, у цій пам'ятці руського права законодавець вживає такі терміни як «силою забирати» (ст.182), «насильно забирати» (ст.183), «силою пограбувати або побити» (ст.185).

Необхідно розглянути такий документ як «Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р.», в якому поняттям насильства, окрім калічення та побоїв, охоплюється також мучення та вперше встановлюється покарання за обмеженні волі людини [9, с.475]. Разом з тим, у цій пам'ятці застосування насильства в суді виступає підставою для виключення кримінальної відповідальності за рани чи вбивство (Гл.8 п.3 арт.24). Крім того, в окремих нормах передбачена кримінальна відповідальність за отруєння людини (Гл.13 п.1 арт.6, арт.18), санкція якої передбачає смертну кару як за готування так і за закінчене посягання.

У подальший період (Уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 р.), насильство вже виступає не тільки ознакою основного складу злочину (ст.223, ч.1 ст.224, ст.241, ч.1 ст.242, ст.263, ст.284, ст.285, ст.291, ст.292, ч.1 ст.300, ч.1 ст.312, ч.1 ст.315, ч.1 ст.335, ч.1 ст.336, ст.337, ч.1 ст.338, ч.1 ст.482), а й кваліфікованого (ч.2 ст.190, ч.2 ст.195, ч.2 ст.199, ч.4 ст.211, ч.2 ст.339, ч.2 ст.373, ч.2 ст.407). Також Уложення містить норми, що регламентують відповідальність за погрозу насильством (статті 9, 15, 192, 199, 293, 373, 409, 411, 413, 434, 462). Слід зазначити, що у цьому нормативно-правовому акті поряд з терміном «насильство» фігурує також термін «примушування» (ст.195). Із аналізу статей 190 та 462 випливає, що насильство та погроза виступають способами здійснення примусу, що свідчить про те, що поняття примусу ширше, ніж поняття насильства.

В Уложенні про покарання кримінальні і виправні 1866 р., на відміну від попередніх пам'яток руського права, була достатньо продумана система насильницьких злочинів. Також, у цьому документі можна помітити поступове збільшення кількості норм, які регламентують кримінальну відповідальність за насильницькі дії. Так, окрім терміну «наси́льство» (статті 220, 241, 263, 364, 309-312, 344, 453, 996, 1523, 1601, 1603, 1605, 1637, 1642) та «калічення» (статті 346, 1478-1480, 1484, 1485, 1490-1496, 1503, 1583, 1601, 1602, 1627,) фігурують такі терміни як «тяжке калічення» (статті 1477, 1486), «менш тяжке калічення» (ст.1478) «рани» (статті 346, 1482-1485, 1491-1493, 1495, 1496, 1583, 1601, 1627), «легкі рани» (ст.1482), «тяжкі рани» (статті 1481, 1490, 1494, 1503, 1509, 1510, 1511), «побої» (статті 1464, 1491, 1492, 1496, 1627), «тяжкі побої» (статті 1489, 1533, 1601), «катування» (статті 345, 432, 1453, 1477, 1479, 1489, 1491, 1496, 1542, 1627), «мучення» (статті 1453, 1477, 1479, 1489, 1491, 1496, 1542), що свідчить про те, що поняття «наси́льство» є широким за своїм обсягом. Видається, що законодавець пішов правильним шляхом, встановивши ступінь тяжкості цих тілесних ушкоджень, для того, мабуть, щоб уникнути «плутанини» під час кваліфікації насильницьких діянь, однак, не зазначивши чітких критеріїв їх розмежування, йому, на жаль, це не вдалося.

Також у цьому документі вперше проводиться поділ досліджуваного поняття за ступенем суспільної небезпеки на небезпечне (вбивство, замах на вбивство, калічення, нанесення побої, катування, інші дії, які становлять небезпеку для життя чи здоров'я особи) і на не небезпечне (дії, які не створюють небезпеки для вказаних благ) (статті 1627, 1637). Крім того, регламентується відповідальність за отруєння людини ядовитими чи іншим сильнодіючими речовинами, що спричиняє розлад здоров'я (ст.1486). Не можна оминати увагою той факт, що на відміну від загально-визнаного твердження, яке панувало до цього

часу у кримінальному законодавстві, про те, що насильство застосовувалось тільки щодо іншої особи, у цьому нормативно-правовому акті досліджуване поняття охоплює і самогубство [10, с.284].

В Уложенні існувала також норма, яка передбачала кримінальну відповідальність за приниження людини (ст.1533), яке полягало у легких побоях, вириванні волосся, вибиванні зуба та інших подібних діях, що за зовнішньою стороною відносяться до насильницьких дій. Варто вказати, що ознакою, яка вирізняла насильство від приниження людини, як зазначав І.Я. Фойницький [11, с.115], була спрямованість умислу винного на вчинення того чи іншого злочину.

Та першою спробою легального визначити поняття насильства можна вважати, Кримінальне Уложення 1903 р., в якому йдеться про те, що всі випадки посягання на тілесну недоторканність, що спричиняють фізичну біль і страждання, чи фізичні неприємні відчуття, охоплюються поняттям насильства [12, с.337]. У правовій літературі вказується на те, що будь-яке визначення повинно містити тільки істотні ознаки предмета, які відображають його природу, сутність і відрізняють від інших предметів, а також полишати поза своїм змістом інші ознаки, якими він наділений. Визначення не має вказувати на різноманітні прояви предмета [13, с.24]. Як бачимо, вказана дефініція містять деякі властивості, які характеризують насильство: спричинення фізичного болю, страждань, неприємних відчуттів, проте, ці ознаки не є істотними. При цьому, у ній йдеться про обсяг досліджуваного поняття, що є неприпустимим для правильного визначення. Хоча наведена дефініція далека від досконалості, проте видається позитивним те, що законодавець того періоду, на відміну від попередніх законодавчих актів, намагався узагальнити прояви насильства і вказати на певні ознаки, що йому притаманні.

Необхідно зазначити, що в радянському кримінальному праві, з прийняттям КК УРСР 1922 р., поняття «наси́льство» об'єднало у

собі всю групу насильницьких посягань проти життя, здоров'я і свободи особи. З цього періоду воно перестало бути самостійним злочинним діянням і в якості способу вчинення злочину стало поділятися на «небезпечне для життя та здоров'я» (ст.183) і небезпечне для зазначених благ. Крім того, у КК УРСР 1922 р. міститься вказівка на таку ознаку насильства як протизаконність (статті 144, 151), яка свідчить про те, що насильство є актом поведінки людини, адже лише людина може діяти правомірно чи протизаконно. У досліджуваному кодифікованому кримінально-правовому акті насильство виступає способом вчинення злочину (ч.1 ст.58, ч.1 ст.69, ч.4 ст.75, ч.1 ст.86, ч.2 ст.94, ч.2 ст.106, ст.144, ст.151, ст.157, ст.158, ст.159, ч.1 ст.169, ч.1 ст.183, ч.1 ст.184), його застосування вважається також підставою для виникнення стану сильного душевного хвилювання (статті 144, 151) та для виключення кримінальної відповідальності за образу (ч.2 ст.172).

У КК УРСР 1922 р. була вперше здійснена законодавча класифікація насильства на фізичне і психічне (ч.1 ст.169, ч.1 ст.184). Разом із тим, немає нормативних визначень цих видів досліджуваного поняття. Натомість, у теорії кримінального права з приводу зазначеної проблематики існує декілька позицій. Так, перша полягає у тому, що фізичне насильство – це будь-який вплив на тілесну недоторканність: побої й інші насильницькі дії, що спричиняють фізичний біль, або тілесні ушкодження, незалежно від їх тяжкості [14, с.21]. Інша ж зводиться до того, що фізичним насильством охоплюються всі види фізичного впливу на іншу особу [15, с.47]. Натомість, у третій зазначається, що фізичне насильство проявляється в діях, що порушують тілесну недоторканність іншої особи навіть при згоді на це останньої [16, с.71]. Що ж стосується психічного насильства, то теоретики радянського кримінального права дотримуються одностайності: під ним розуміють погрози застосування фізичного насильства [17, с.115; 18 с.155; 4 с.28].

На відміну від дореволюційного кримінального законодавства, в якому способи примусу зводилися до насильства та погрози, перший кримінальний Кодекс УРСР 1922 р., розширивши їх перелік, встановив відповідальність за примус до дачі показань при допиті, шляхом застосування незаконних заходів органами слідства чи дізнання (ст.112). «Старі» ж способи здійснення примусу були названі «фізичний і психічний вплив» (ст.170).

Необхідно підкреслити, що КК УРСР 1927 р. дублював норми КК УРСР 1922 р., що регламентують кримінальну відповідальність за насильницькі злочини, тому, не акцентуючи увагу на ньому, відразу перейдемо до положень, які містять стосовно цих посягань КК УРСР 1960 р.

В свою чергу, у КК УРСР 1960 р. прослідковується значне збільшення кількості норм, що встановлюють диференціацію відповідальності за насильницькі дії. Крім того, що насильство до цього часу виступало способом вчинення злочину, його застосування є підставою для виникнення стану сильного душевного хвилювання; виключення кримінальної відповідальності за образу; насильницьке проникнення у житло є підставою для безмежної необхідної оборони. Також досліджуване поняття виступає ознакою, яка характеризує предмет злочину (твори, що пропагують культ насильства) передбаченого ст.211' КК. Крім того, в ряді статей воно є ознакою як основного складу злочину (ч.1 ст.86, ч.1 ст.103, ч.1 ст.107, ч.1 ст.117, ст.127, ч.1 ст.142, ст.144, ст.180, ч.1 ст.261.), так і кваліфікованого (ч.2 ст.82, ч.2 ст.122, ч.2 ст.141, ч.2 ст.166, ч.2 ст.175, ч.2 ст.183, ч.2 ст.188', ч.2 ст.190, ч.2 ст.215''', ч.2 ст.217'', ч.2 ст.258).

Першою спробою докладно визначити поняття насильства у радянський період можна вважати коментар до ст.127 КК УРСР 1960 р., де зазначається, що насильство – це фізичний вплив на особу, який позбавляє її можливості здійснювати своє виборче право чи протидіяти цьому. Воно проявляється у нанесенні по-

боїв, ударів, спричиненні тілесних ушкоджень, незаконному позбавленні волі, зв'язуванні [19, с.458]. Як бачимо, автори коментаря досить широко окреслили зміст цього поняття. Та разом з тим, у дефініції немає вказівки на таку важливу його ознаку як протизаконність та умисну форму вини, на які вказують науковці. Натомість характерною ознакою насильницьких дій цей нормативно-правий акт (ст.107), як і попередній (ст.157), визнавав спричинення фізичного болю.

Проаналізувавши відповідальність за насильницькі злочини в історії вітчизняного кримінального законодавства, можна констатувати, що у період з X по XIV ст. термін «насильство» ще не фігурував у нормативно-правових актах, проте вказувалися інші терміни, які позначали досліджуване поняття: «насилити», «наїзд», «образливі справи». Лише, починаючи з XV ст., поняття еквівалентне сьгоднішньому, з'явилося у Соборному Уложенні 1649 р., та нормативного визначення його не було. Першою спробою легально визначити поняття насильства можна вважати Кримінальне Уложення 1903 р., де йдеться про те, що всі випадки посягання на тілесну недоторканність, які спричиняють фізичну біль і страждання, чи фізичні неприємні відчуття, охоплюються поняттям насильства. Хоча наведене визначення є недосконалим, та його наявність, видається, слід вважати позитивним моментом в історії кримінального законодавства, так як воно, все-таки, вносить певну ясність у розуміння досліджуваного поняття. Теперішня ж відсутність легального визначення поняття насильства створює широкий простір для його тлумачення. Адже як вдало зазначається у правовій літературі, що доти, доки відсутнє законодавче визначення того чи іншого поняття, немає й точного знання істотності предмета, що відображається цим поняттям, відсутній і критерій для відокремлення одних предметів від інших [13, с.19].

Необхідно підкреслити, що вже у XVIII ст. насильство поділялося на небезпечне для

життя та здоров'я особи і не небезпечне для зазначених благ. Кримінальні кодекси радянського періоду вказали на таку важливу його ознаку як протизаконність та спричинення фізичного болю. Також була проведена класифікація насильства на фізичне та психічне (погроза).

Не можна також оминати увагою той факт, що хоча КК УРСР не містили нормативної дефініції поняття насильства, однак, у коментарі до ст.127 КК УРСР 1960 р., принаймні, здійснена спроба його докладного визначення: насильство – це фізичний вплив на особу, який позбавляє її можливості здійснювати своє виборче право чи протидіяти цьому.

Слід зазначити, що у проаналізованих нормативно-правових актах також прослідковується поступове узагальнення проявів досліджуваного поняття: у період з X по XVII ст. йшла мова про удар рогом, чашею, жердиною, калічення, мучення, жорстокість тощо, проте, починаючи з XVIII ст. використовувалося формулювання «побої та інші насильницькі дії». Крім того, якщо порівняти чинні статті КК України, що регламентують відповідальність за насильство, і приписи та норми з X по XVIII ст., то помітна виключеність низки посягань (наприклад, «образа», «мужолозтво»), яка свідчить про те, що понятійний апарат Особливої частини КК України звільнився від понять, які використовувалися для вказівки на ознаки складу відповідних насильницьких злочинів. Та слід пам'ятати, що відсутність тих чи інших понять в КК, не обов'язково означає їх декриміналізацію. У багатьох випадках вчинене охоплюється статтями Особливої частини КК, при формулюванні яких використані більш широкі поняття. Наприклад, діяння, які раніше охоплювалися поняттям «мужолозтво», відносяться до насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом.

Принагідно зазначимо, що при аналізі таких однорідних насильницьких злочинів як «Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом» та «Зґвалту-

вання» спостерігаються не однакові кваліфікуючі, особливо кваліфікуючі ознаки. Так, найбільш тяжкий вид зґвалтування (ч.4 ст.152 КК) має місце при наявності однієї з двох ознак – спричинення особливо тяжких наслідків або зґвалтування малолітньої чи малолітнього. Стосовно ж першого злочину, вимагається наявність «комплексної» особливо кваліфікуючої ознаки – вчинення діяння «щодо малолітнього чи малолітньої, якщо воно спричинило особливо тяжкі наслідки», тобто поєднання двох ознак, які в складі зґвалтування названі альтернативно.

Загалом можна сказати, що уява про систему злочинів, які вчиняються із застосуванням насильства, сформувалася та набула сучасних рис у період дії КК УРСР 1960 р. Та відсутність нормативного визначення цього поняття, тенденція до збільшення кількості складів насильницьких злочинів, неоднозначне його тлумачення серед науковців, свідчить про необхідність подальшого його дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мальцева С. Н. Насильственные преступления: сравнительно-правовой анализ по УК РФ и УК государств СНГ: дис. ... кандидата юрид. наук / Мальцева С. Н. – Рязань, 2005. – 276 с.
2. Подгайный А. М. Уголовно-правовая характеристика преступного насилия: теория и практика: дис. ... кандидата юрид. наук / Подгайный А. М. – М., 2007. – 228 с.
3. Токарчук Р. Е. Этапы развития уголовно-правового понятия насилия / Р. Е. Токарчук // Уголовное право. – 2008. – № 3. – 38 с.
4. Шарапов Р. Д. Насилие в уголовном праве (понятие, квалификация, совершенствование механизма уголовно-правового предупреждения): дис. ... доктора юрид. наук / Шарапов Р. Д. – Екатеринбург, 2006. – 418 с.
5. Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. [Законодательство Древней Руси]. –

М. : Юрид. лит., 1984 р. – Т. 1. – 432 с.

6. Статут Великого княжества Литовского / под. ред. К. И. Яблонского. – Минск : Изд-во Акад. наук БССР, 1960. – 236 с.

7. Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. [Законодательство Древней Руси]. – М. : Юрид. лит., 1984. – Т. 2. – 502 с.

8. Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. [Законодательство Древней Руси]. – М. : Юрид. лит., 1984. – Т. 3. – 395 с.

9. Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. [Законодательство Древней Руси]. – М. : Юрид. лит., 1984. – Т. 4. – 473 с.

10. Уложения о наказаниях уголовных и исправительных 1866 г. – 436 с.

11. Фойницкий И. Я. Курс уголовного права. Часть Особенная. Посягательства личные и имущественные / И. Я. Фойницкий. – СПб., 1912. – 302 с.

12. Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. [Законодательство первой половины XIX века]. – М. : Юрид. лит., 1988. – Т. 6. – 254 с.

13. Пасько Я. І. Логіка : навч.-метод. посіб. / [Я. І. Пасько, В. В. Білецький, М. Є. Савенкова, В. В. Бурега] ; заг.ред. Бурега В. В. – Донецьк : ДонДДУ, 2004. – 56 с.

14. Жижиленко А. А. Половые преступления / А. А. Жижиленко. – М., 1924. – 154 с.

15. Тагер С. Два вида насилия / С. Тагер // Административный вестник. – 1927. – № 9. – 48 с.

16. Люблинский П. И. Преступления в области половых отношений / П. И. Люблинский. – М.– Л., 1925. – 243 с.

17. Иванцова Н. В. Отражение и оценка общественно опасно опарного насилия в уголовном праве: вопросы теории и практики: дис. ... доктора юрид. наук / Иванцова Н. В. – Казань, 2005. – 267 с.

18. Мокринский С. Преступления против личности / С. Мокринский, В. Наносов. – Харьков, 1928. – 245 с.

19. Уголовный кодекс Украинской ССР : науч.-практ. коммент. / [под. ред. Н. Ф. Ан-

тонова, М. И. Бажанова, Ф. Г. Бурчака и др.]. – К. : Политиздат Украины, 1987. – 880 с.

Наконечна Л. А. Відповідальність за насильницькі злочини в історії вітчизняного кримінального законодавства / Л. А. Наконечна // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 672–679 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12nlavkz.pdf>

Проаналізовано відповідальність за насильницькі злочини в історії кримінального законодавства; досліджено тенденції застосування вказівки на насильство в пам'ятках кримінального права; в історичному аспекті визначено зміст та обсяг досліджуваного поняття.

Наконечная Л.А. Ответственность за насильственные преступления в истории отечественного уголовного законодательства

Проанализирована ответственность за насильственные преступления в истории уголовного законодательства; исследованы тенденции применения указания на насилие в памятниках уголовного законодательства; в историческом аспекте определены содержание понятия насилия.

Nakonechna L.A. Responsibility for Violent Crimes in the History of Domestic Criminal Law

It is analyzed the responsibility for crimes of violence in the history of criminal law; tendencies of implementation order to the violence in the jottings of criminal law; in historical aspect it is defined the point of the concept of violence.

Форум права Форум